

RELIÉFY FRANTIŠKA BÍLKA

František Bílek - mystik, národní buditel, malíř a sochař * 1872 + 1941

Český sochař a grafik František Bílek studoval na Akademii v Praze a v Paříži. Byl nejvýraznější osobností české symbolistické sochařské generace. Jeho dílo se svou poetičností těsně váže s dílem Otakara Březiny - spirituální charakter jejich umění přesáhl dobové konvence. Za zmínku stojí i Bílkovy plastiky s novozákonní tematikou. Výrazný talent Františka Bílka se uplatnil i v oblasti užitého umění a v architektuře.

Bílek byl zcela proti secesi a proti jejímu bezduchému ornamentu. Pro Bílka byl v tvorbě důležitý především osobní prožitek, který měl téměř vždy náboženský obsah. Je však nutné říci, že Bílek náboženství pojímal velice osobitě a mysticky. Mnohá díla vyjadřují touhu lidské duše přesáhnout hmotný svět a splynout s jednotou přírody a jejím kosmickým řádem. Pro tyto své náboženské představy hledal Bílek své vlastní symboly. Často se tak vyskytuje v jeho dílech strom, mnohdy ve spojení s postavou, což představuje život, růst ke světlu a podílení se člověka na přírodní jednotě.

Bílkovy reliéfy v Červeném Újezdě u Votic

František Bílek (1872 - 1941) byl vynikající osobností českého umění z přelomu 19. a 20. století. Je znám hlavně jako sochař, ale byl též pozoruhodným kreslířem, grafikem, navrhovatelem architektur a jejich zařízení, tvůrcem mnoha pomníků. Všechna tato činnost však měla jen sloužit vyššímu cíli, který Bílek viděl v mravním zdokonalování lidstva.

Dva velké reliéfy na vile v Červeném Újezdě u Votic objednala její někdejší majitelka paní Heinschel von Heinegg u Bílka v roce 1901. Nejdříve vznikly kresby a podle nich v roce 1902 rozměrné práce v pálené hlíně, nazvané „Jak čas nám ryje vrásky“ a „Jak čas utíká“. Obsahově představují reliéfy určitou antithési, která se paradoxně doplňuje.

Bílek si získal ohlas, když v roce 1896 vystavil v Praze s Krasoumnou jednotou velký lunetový reliéf „Zloba času a naše věno“ (dnes v Domě Františka Bílka v Chýnově). V něm vyjádřil své zklamání z českých uměleckých poměrů pomocí alegorie hrdiny vzletajícího na Pegasovi z marasmu lidské existence, zobrazeného pomocí bezvládně ležící ženské postavy. K tomu přihlíží jakási zarmoucená postava a v dálce se objevuje hlava egyptské sfingy. Tady Bílek ještě čerpal z představového světa svého učitele Maxe Pirnera.

V reliéfech v Červeném Újezdě, které patří k jeho prvním pracím uplatněným ve veřejném prostoru, už ale rozvinul tuto představivost originálně. V lunetě „Jak čas utíká“ se žene vzduchem celé stádo Pegasů s jezdci, z nichž jeden naráží do kolosální postavy, která se vynořuje z blokovitě pojatých objemů hlíny a druhý ji přeskakuje v divokém vzepjetí koně. Asi se nezmýlíme, když celý výjev pochopíme jako Bílkův symbol pro Umění, které musí překonat tíhu Hmoty.

Druhý reliéf „Jak čas nám ryje vrásky“, komponovaný do tvaru auratické lunety, uvádí dvě kupředu letící postavy, jedna nese pochodeň a druhá se nataženou rukou dotýká čela mohutné sfingy, tyčící se nad přívalem vod, unášejících bezvládnou postavu. Ta má znamenat „únavu životem“, kdežto letící postavy, ryjící doslova vrásky do čela sfingy, jsou personifikace těch, kdož jsou „vrženi do víru života“. Sfinga, za níž se objevují pyramidy, je ale pozitivní symbol. Je to egyptská sfinga, jak naznačují i pyramidy a starý Egypt byl pro Bílka, podle jeho pozdějšího vyjádření, „snem cesty pravého života“. Věčnost Sfingy znamenala pak pro něho podle novozákonní paralely „věčnost Krista“.

Bílek své umělectví podřizoval náboženskému pojetí, přitom si však vybudoval velmi originální mytologii, používající tradičních i nových symbolů ke smyslovému zobrazování vlastních idejí. Hmota, tělesnost a časovost zde musely ustoupit duchovním požadavkům.

V prvním desetiletí dvacátého století Bílek proměnil devastující časovost působící v námětech reliéfů v představu duchovní Cesty, vedoucí ve svých figuracích od Egypta, přes starozákonní proroky až ke křesťanské zvěsti. Proti úpadku lidstva tak postavil protipohyb vedoucí k uvědomění trvalých hodnot.

Reliéfy v Červeném Újezdě jsou významnou kulturní památkou, dokládající nejenom velký rozmach Bílkova umění, ale i závažnost obsahových aspirací, příznačných pro pozoruhodný rozvoj české výtvarné kultury secesní doby. Jejich ochrana a zachování je prvořadým úkolem naší současnosti.

Prof. PhDr. Petr Wittlich, CSc. 1.6.2015

